

GLOBALNA RAČUNARSKA MREŽA

INTELEKTUALNE SVOJINE U SVETU

Slobodan Trifković
Zavod za intelektualnu svojinu

Zahvaljujući primeni savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT), intelektualna svojina doživljava ekspanziju i prema procenama futurologa predstavljaće jedno od glavnih obeležja 21-og veka. Pre samo šest godina svetska organizacija za intelektualnu svojinu WIPO je započela ambiciozni projekat mreže WIPOnet a danas tek izgrađenu mrežu povezuje sa računarskom mrežom Trilaterale sa ciljem formiranja globalne svetske mreže intelektualne svojine. U takvoj situaciji pitanje zaštite informacija izbija u prvi plan.

Ključne reči: WIPOnet, TriNet, Patnet, WIPO, EPO, Intelektualna svojina, zaštita, informacioni sistem

Pojam "Industrijska svojina" obuhvata oblast patenata, žigova, modela, uzoraka i geografskih oznaka porekla. Dodavanjem navedenom skupu oblasti autorskog i srodnih prava dolazi se do šireg pojma: "Intelektualna svojina". Pri UN deluje svetska organizacija za intelektualnu svojinu WIPO (World Intellectual Property Organization) koja je osnovana 1973 godine i čije su glavne aktivnosti uspostavljanje međunarodnih normi i standarda u polju intelektualne svojine, posebno kroz međunarodne ugovore, i obezbeđivanje legalnih informacija o intelektualnoj svojini. WIPO okuplja oko 180 zemalju sveta (među kojima je i Srbija i Crna Gora), sa oko 350 nacionalnih organizacija koje tretiraju neke od ovih oblasti. Pored WIPO-a i nacionalnih organizacija za intelektualnu svojinu postoji dosta regionalnih organizacija (RIPO) kao što su, na primer, evroaziska organizacija za patente (EAPO), evropska patentna organizacija (EPO) ili Trilaterala koju čine EPO, USPTO (Patentna organizacija Sjedinjenih država) i JPO (Japanska patentna organizacija).

ICT infrastruktura WIPO-a

WIPO, kao i zemlje članice, raspolažu ogromnim količinama informacija koje se mere stotinama hiljada i milionima zapisa kompjuterskih baza podataka. Da bi dohvat informacija bio brz i efikasan neophodna je savremena kompjuterska infrastruktura kao podrška. Problem je što jedan broj zemalja članica nije imao/nema savremenu kompjutersku opremu pa se diseminacija (širenje) informacija u nekim slučajevima vršila na primitivan način sekvencijalnim pretraživanjem papirnih dokumenata. Isto tako i razmena informacija između pojedinih zemalja, čak i onih najrazvijenijih, nije uvek bila

efikasna jer su zbog separatih razvoja informacijski sistemi intelektualne svojine često međusobno nekompatibilni. I sam međunarodni biro WIPO-a je za obradu podataka, doskora, koristio više nezavisnih i heterogenih računarskih sistema, pored ostalog i centralni sistem UN zajedno sa još 15 organizacija UN što nije bilo najbolje rešenje iz više razloga, a jedan od njih je i pitanje bezbednosti informacija.

Zbog svega toga WIPO je 1998. godine pokrenuo projekat računarske mreže WIPOnet sa ciljem unificiranja informacionog razvoja svetske zajednice za intelektualnu svojinu.

Planirano je da glavna funkcija WIPOnet-a bude ostvarenje elektronske veze sa zavodima za intelektualnu svojinu širom sveta i brza razmena informacija sa njima. WIPOnet je baziran na opšte prihvaćenim standardima sa ciljem da obezbedi:

- Komunikacionu infrastrukturu i Internet pristup za članice i Međunarodni biro WIPO-a.
- Server infrastrukturnog kompjuterskog razvoja, zaštitu i platformu za zahtevane servise i aplikativne programe.
- Lokalni zavodi bi, po planu, posedovali minimalno potrebnu infrastrukturu za korišćenje WIPOnet-a: PC, lokalne mreže i odgovarajući softver.

Projektom su bila planirana dva nivoa pristupa mreži WIPOnet:

- Informacije raspoložive samo za članice
- Informacije raspoložive za svakoga preko Internet pristupa.

Glavni WIPOnet servisi

Među servisima WIPOnet-a planirani su servisi specifični za oblast intelektualne svojine:

1. **Elektronsko podnošenje međunarodnih PCT prijava.** Planirano je da se u početku uvede u nekoliko najrazvijenijih nacionalnih Zavoda zbog visokih HW i SW zahteva.
2. **Registracija Žigova (Madridski ugovor).** WIPOnet obezbeđuje komunikacionu infrastrukturu za automatsku razmenu informacija o registraciji žigova.
3. **ON-Line arbitraža.** ON Line arbitraža omogućava međunarodnu audijenciju na elektronski fajl koji će da evidentira rasprave na nivou WIPO-a.
4. **WIPOnet digitalne biblioteke za intelektualnu svojinu.** Digitalne biblioteke predstavljaju elektronski ekvivalent papirnim zbirkama dokumenata. U planu je da se postepeno sve relevantne informacije iz domena intelektualne svojine prebace na digitalne medije, čime će biti obezbeđeno brzo i efikasno njihovo pretraživanje.
5. **WIPO Svetska akademija.** WIPO poseduje Globalne programe obuke za zavode za intelektualnu svojinu koji su poznati kao svetska WIPO Akademija. WIPO Akademija putem WIPOnet-a priprema video konferencije, učenje i obuke na daljinu. Primena novog učenja na daljinu, posebno će pomoći u prevazilaženju teškoća da se informacije i servisi distribuiraju zemljama u razvoju.

Pored servisa specifičnih za intelektualnu svojinu planom su predviđeni i mnogi standardni servisi sa snažnim tehničko-tehnološkim kapacitetima:

Elektronska pošta. WIPOnet će omogućiti svim zemljama članicama da registruju E-mail servis sa WIPO domen imenom. Zemlje članice mogu registrovati te e-mail servise kao poddomen WIPO-a. Tehničke karakteristike elektronske pošte su u skladu sa najnovijim tehnološkim standardima u tom domenu. WIPOnet e-mail servis je dizajniran da podrži maksimalno do 50000 "elektronskih sandučića". Veličina svakog elektronskog sandučeta može biti do 10 megabajta. E-mail WIPOnet-a može da obradi do 10000 poruka po satu. POP-3 server je projektovan da može da omogući do 5000 simultanih sesija.

WEB hosting platforma. Servisi na host platformi će biti raspoloživi za sve zemlje članice i za međunarodni biro. Zemljama članicama će biti omogućeno da kreiraju i upravljaju Web stranama koje imaju prepoznatljiv zajednički "WIPO izgled" Kapacitet i performanse po Web hosting platformi su sledeće: broj pristupa dnevno do 200000, veličina fajla koji se prenosi - maksimalno 10 megabajta, broj fajlova dnevno do 10000, broj simultanih sesija do 500.

News & Chat za zemlje članice. WIPOnet će omogućiti News i Chat servise za sve zavode za intelektualnu svojinu zemalja članica. Svaka zemlja članica može kreirati nove news grupe hijerarhijski ispod WIPO news grupe. Kapacitet i performanse: broj pristupa dnevno do 10000, broj simultanih sesija do 20, broj učesnika u sesiji do 50, prosečno trajanje sesije - 1 sat.

Multimedijalni servisi preko WIPOnet-a. Putem informacione infrastrukture WIPOnet-a zavodi za intelektualnu svojinu moći će međusobno komunicirati sa drugim zavodima preko Fax-a, glasom i video porukama. Svi zavodi za intelektualnu svojinu zemalja članica i njihova rukovodstva su legalni korisnici WIPOnet multimedijalnih servisa. Neke osetljive informacije će biti enkriptovane. Kapacitet i performanse multimedijalnog servisa: broj faksova dnevno - 5000, veličina fajla koji se prenosi do 512 Kbytes, broj simultanih sesija do 340.

Domain Name Server (DNS). WIPOnet servis obezbeđuje domain name za zemlje članice preko DNS servisa. Administracija DNS-a će biti pod kontrolom Operativnog centra koji daje suport WIPOnet-u.

Sa planiranom masovnom upotrebom stvari su išle ipak znatno sporije jer je jednostavno to realnost savremenog sveta koji nije ravnomerno razvijen. Da bi zemlje u razvoju i nerazvijene zemlje mogle aktivnije da se uključe u korišćenje WIPOnet-a neophodno je, pored finansijske podrške, i posedovanje izvesne tehničko-tehnološke tradicije. Uz dosta problema i manja odstupanja od plana, koji neminovno prate svaki ambiciozan globalni projekat realizacija WIPOnet-a je ipak uspešno završena. Tako su trenutno raspoloživi sledeći bazni servisi WIPOnet-a: E-mail (zaštićeni i nezaštićeni) , Razmena podataka, Mailing liste/Diskusione grupe, Web Hosting/Mirroring, Online Collaboration i User Directory, Helpdesk. U perspektivi će biti aktivirani i sledeći servisi: IPDL (digitalne biblioteke), Komunikacija vezana za PCT , Komunikacija vezana za Madridski aranžman, Komunikacija vezana za WIPO Arbitražu i Mediatorski centar, Učenje na daljinu – WIPO Akademija

Teškoće u implementaciji WIPOnet-a neće bitno zaustaviti zacrtani razvoj. U planu je da se mreža WIPOnet poveže sa drugim mrežama kao što su mreže TriNet i Patnet.

TriNET predstavlja interkonekciju trilaterale: European Patent Office (EPO), Japanese Patent Office (JPO) Canadian Intellectual Property Office (CIPO) i Korean Intellectual Property Office (KIPO). Patnet je mreža koja obezbeđuje sigurnu interkonekciju između evropskih nacionalnih zavoda za intelektualnu svojinu.

Iz navedenih aktivnosti jasno se nazire dalji trend integracije parcijalnih računarskih mreža intelektualne svojine u svetu što treba u bliskoj budućnosti da dovede praktično do jedne jedinstvene svetske mreže intelektualne svojine. Može se u slobodnoj proceni reći da će, kada bude u punoj funkciji, integrisana mreža intelektualne svojine pokrivati preko 90% relevantnih informacija iz oblasti intelektualne svojine sveta. Sasvim je sigurno da će to biti jedna od važnih karika Globalnog svetskog poretka koji se izgrađuje.

Zaštita IC resursa u oblasti intelektualne svojine

O značaju informaciono komunikacionih tehnologija u svetskoj zajednici intelektualne svojine dosta govori i činjenica da u okviru WIPO-a više godina deluje stalno telo za informaciono-komunikacione tehnologije – SCIT. Pod kontrolom ovog tela je izvršen sav dosadašnji razvoj WIPOnet mreže. Dovršenje procesa integracije informatičkih infrastruktura sa jedne strane i značaja koji se intelektualnoj svojini daje u 21. veku, sa druge strane, ukazuje na veoma velike opasnosti kojima će biti izložen jedan takav globalni informaciono-komunikacioni sistem.

Projektanti WIPOnet-a su veliku pažnju posvetili zaštiti komunikacije kroz WIPOnet. Projektovan je i realizovan sistem pristupa kroz VPN (Virtual Private Network) sa digitalnim sertifikatima i pušten je u probni rad. Međutim, vrlo brzo se pokazalo, da je integraciju u praksi mnogo teže realizovati nego projektovati. Kao problem su se isprečile veoma velike razlike u tehnološkoj razvijenosti zemalja članica WIPO-a ali i ne samo to. Čak i IP ofisi razvijenih zemalja ne mogu da se brzo prilagode novom načinu komunikacije jer su radili po različitim standardima, o pojedinim rešenjima imaju drugačija mišljenja, troškovi su povećani, ... Rezultat takve situacije je sledeći: od aprila 2004. godine na komitetu SCIT je donesena odluka da se za sada odustane od stroge digitalne sertifikacije i da se umesto toga za pristup WIPOnet-u koristi jednostavniji, ali i manje bezbedan, način autentifikacije sa mehanizmom login procedura. Sama činjenica da se, bar u ovom trenutku, odustalo od visokih sigurnosnih zahteva govori o težini njegove praktične implementacije ali i o potencijalno većim rizicima kojima će biti izložen rad na WIPOnet-u.

Pitanje bezbednosti tog sistema je veoma osetljivo zbog toga što se on oslanja na Internet tehnologiju koja je po pitanju bezbednosti veoma problematična. Zaštita sistema intelektualne svojine u budućnosti se može u osnovi posmatrati kroz tri nivoa:

1. **Ugroženost informatičkih resursa kao takvih.** Postojanje globalne mreže svetske zajednice intelektualne svojine, koja se ubrzano formira, neminovno će postati sama po sebi meta napada hakera slično kao što se to desilo sa Internetom, budući da se zasniva na istim principima. Njena veličina će takođe neminovno privući i mnogobrojne “nenamenske” destrukcije kakve se dešavaju, naprimer, nehotičnim širenjem virusa kroz mrežu, pa se kao najozbiljniji problem uspostavljanja ove mreže postavlja upravo bezbednost i pouzdanost njenog funkcionisanja. Planom je

predviđeno da se do kraja 2004. godine u novoj globalnoj mreži intelektualne svojine sveta (WIPOnet + TriNet) uspostavi VPN sa pouzdanim mehanizmima autentifikacije. Međutim iskustvo sa WIPOnet-om nam govori da je, u oblasti zaštite mreže, daleko lakše planiranje od realizacije.

2. Ugroženost prava intelektualne svojine posredstvom informacionog sistema

Pod ovim podrazumevamo korištenje računarske mreže i njenih korisničkih servisa u cilju upada u oficijelne organizacije koje su nadležne za dodelu prava iz domena intelektualne svojine. Ovo se posebno odnosi na one organizacije koje svoje produkcione (dnevno operativne) mreže, baze podataka i druge informatičke resurse drže na mreži koja nije fizički odvojena od Interneta. Na taj način tu se mogu očekivati zlonamerni upadi sa ciljem kompletnih uništenja podnetih prijava za zaštitu intelektualnih prava ili pak za promene datuma prioriteta što bi izazvalo kompleksne pravne posledice. Tačno je i da je računarska baza podataka (još uvek – najčešće) samo slika odgovarajućih zvaničnih (papirnih) dokumenata koji su u krajnjoj instanci jedini verodostojan dokaz na sudu. Međutim trend koji je prihvaćen od strane većine zemalja u svetu je da se prijave za zaštitu intelektualnih prava sve više podnose elektronskim putem, što će u budućnosti težište bezbednosti celokupnog svetskog sistema zaštite intelektualne svojine prebacivati na informatičke tehnologije.

3. Ugroženost informatičkog intelektualnog prava

Pod ovim se podrazumeva zaštita inventivnih pronalazaka iz domena informaciono komunikacionih tehnologija, tehnološke oblasti koja se ubrzano razvija. U ovoj oblasti je već skoncentrisan ogroman kapital zbog čega ona ima sve veći značaj za opšti razvoj čovečanstva. Novi pronalasci u oblasti hardvera su se i do sada štitile patentom dok je softver uglavnom štićen kroz mehanizam autorskog prava (niži nivo zaštite od patenta). Međutim u Americi se od ranije mogao patentirati "postupak" što je u širem smislu softver a najnoviji trendovi u svetu idu ka ekspanziji patentiranja softvera. Poslednjih godina u ovaj trend se snažno uključio i EPO što je izazvalo velike polemike.

Tekući vek će prema prognozama futurologa biti vek znanja pa se borba za premoć u svetu sve više prebacuje na teren intelektualne svojine. Sa druge strane shvatajući to najrazvijenije zemlje sveta sve više ulažu u intelektualni resurs, čime se borba za globalni prestiž u svetu prenosi na teren naučno-tehnološkog razvoja. Ko u tom domenu ostvari prednost imaće šansu da obezbedi za sebe ekonomsku, vojnu i političku dominaciju. Opisani sistem intelektualne svojine u svetu, koji se uspostavlja, neizostavno se bazira na informaciono-komunikacionim tehnologijama, pa je pitanje zaštite njihovog funkcionisanja ujedno i pitanje funkcionisanja celokupnog sistema.

Reference:

- ❑ Global Information Network and Intellectual Property Information Services, (Main program 12 - WIPO 17).
- ❑ WIPO Global Information Network, (SCIT 2/3 - WIPO 1998)
- ❑ WIPOnet given the green light, (WIPO Magazine, 6/1998)
- ❑ Establishment of the WIPO Global Information Network, (WIPO 1998)
- ❑ Instrukcije o SCIT radnim grupama, (WIPO 1998)
- ❑ Tender for the Global Information Network Project, (WIPO 1998)
- ❑ Understanding Electronic Communications, (Prentice Hall PTR, UK 1998)
- ❑ Kompjuterski kriminal, Dr Slobodan R. Petrović, Ministarstvo unutrašnjih poslova republike Srbije, Beograd 2001.
- ❑ Senke interneta, Slobodan Trifković, Novinsko-izdavački centar Vojska, Beograd 2003.
- ❑ AIMS PROJECT STATUS REPORT, CLAIMS PROJECT STATUS REPORT, IMPACT PROJECT STATUS, REPORT, PCT-SAFE PROJECT STATUS REPORT, WIPONET PROJECT STATUS REPORT (WIPO IT Status Reports, maj - avgust 2003.)